

SPEGELSALen

Nu är vi i en repsal, ett avlångt och ekigt rum, tomt förutom en vägg täckt av speglar. Kanske rättar du blixtnabbt in ansiktet i rätt vinkel och rätt min för spegeln, fixar till håret, lyfter ögonbrynen, sänker hakan, eller så tittar du snabbt bort så fort du möter din blick.

Vem är det jag spelar för och som jag gör publiköverenskommelsen med? Ofta någon som jag gissar är ganska lik dej. Om jag får gissa så är du i din tur ganska lik mej; vuxen, medelklass, bor i en större stad, intresserad av scenkonst? Ofta finns sådana som vi i publiken, men inte alltid.

För några år sedan spelade jag i en klassisk industristad, en sån vars namn är synonymt med ett varumärke inom tung industri. På dagens första föreställning, strax efter lunch, kom det några klasser från en yrkesutbildning, alla i arbetskläder.

Det här blir inte lätt tänkte jag, inte så teatervana och antagligen inte så intresserade. I rollen som Gustav Vasas hovmarskalk och festfixare mötte jag dem i foajén, välkomnade dem till 1500-talet, imponerades av deras titlar och snygga hosor, berättade att jag var ny på jobbet och att det skulle bli en fantastisk kunglig fest. De var lite blyga, men glada och så slog det mej att det kanske var sista gången de skulle gå på teater. Från förskola, hela vägen genom grundskola och gymnasiet tar barn och unga i det här landet del av kultur och teater, vare sej dom vill eller inte.

Men sen, när man börjar jobba på den stora fabriken? Enligt Myndigheten för kulturanalys (2019) senaste rapport svarade 3 % att de gått på teater minst en gång i månaden, jämfört med 74% som gått på bio den senaste månaden. Det framgår också att de flesta teaterbesökare är kvinnor, äldre och medelinkomsttagare.

Där i foajén i industristaden blev jag uppfylld av ett självpåtaget och aningen självupptaget uppdrag att ge dom en fantastisk föreställning, kanske kunde det locka dom att trotsa statistiken och fortsätta gå på teater, alternativt skulle teaterns sorti i deras liv bli storslagen. Jag hoppade så högt jag kunde, sken som en sommarsol och skickade glittriga inbjudningskort ut i gradängen.

Enligt samma rapport från Myndigheten för kulturanalys har sedan 1989 andelen som gått på teater de senaste tolv månader minskat från 47% till 39%. Att gå på teater, frivilligt, inte inom ramen för skolans obligatorium, att intressera sej för teater, att läsa om teater, är något exklusivt. Så exklusivt att det inte är så otroligt att vi känner varandra du och jag.

Måste det vara så, att teater är en marginell företeelse, måste det här huset ha så höga trösklar att de inte går att klättra över utan bra utrustning, utbildning eller en obändig entusiasm? Här på insidan, innanför tröskeln, finns ju sådan kraft och möjlighet.

I Ellinor Lidéns avhandling *Barnteater som händelse* återger hon möten med barn i de referensgrupper som är kopplade till hennes forskningsprojekt om fem olika föreställningar på Stadsteaterns Skärholmens scen. (Lidén 2022) Barnen besöker teatern inom ramen för skola och förskola, sällan på fritiden, även om det är billigare än att gå på bio och teatern ligger centralt.

Under ett samtal med barn i en av grupperna, kommer det fram att några på eget initiativ och utan vuxna gått på teater. Stadsteatern Skärholmen har lyckats sänka tröskeln så barnen kunde ta sej in på egen hand.

I centrala São Paulo, vid Praça Roosevelt, ligger Os Satyros teater¹. När gruppens frontfigurer, Ivam Cabral och Rodolfo Garcia Vasques kom dit 2009, var området farligt, präglad av våld, fattigdom, kriminalitet och prostitution.

Os Satyros valde att relatera till och bygga relationer till de som bodde runt Praça Roosevelt, bjöd in dem att delta i teaterns arbete och gav dem möjlighet att berätta sina historier. Det resulterade i föreställningar som gav utsatta grupper en plattform, en röst och en chans att förändra sina liv, men också att området runt teatern förändrades. Praça Roosevelt, rustades upp och blev ett attraktivt område och Os Satyros kunde starta en teaterutbildning. Teaterns kraft omdanade geografin och kulturen på platsen, för att den, tänker jag, spelade en relevant och nödvändig roll.

På ett annat vis har den brittiska gruppen Punchdrunk hittat en stor publik. De har sedan starten 2000 varit en föregångare inom immersiv teater. Föreställningen *Sleep No More*, som använder element av Shakespeares Macbeth, hade premiär 2003 i London och har sedan satts upp i New York och Shanghai. Publiken kan, efter vissa instruktioner, röra sej fritt i verket, som i sin dramaturgi och uppbyggnad har tydliga likheter med dataspel.

Spelformen gör *Sleep No More* tillgänglig för en generation som kanske är mer bekanta med en speldramaturgi och ett deltagande som bygger på val och utforskande än ett traditionellt teaterbesök. Vid ett tillfälle kan man bara se en liten del av allt som finns i huset, många väljer att komma tillbaka för att se de man missat, men kanske hört om. Det skapades en super-fan skara, som kommit fyrtio gånger och erbjöds special visningar. Det fanns också plats för olika typer av deltagande, att iakttä på håll, hänga i baren eller kasta sej in i handlingen.

I verket kan deltagarna utmanas av karaktärerna som de möter. Scenerna spelas av en skådespelare för en deltagare, vilket möjliggör intimitet och samtidigt en personligt anpassad upplevelse.

Jag tänker att den lättillgängliga formen och avsaknaden av den fjärde väggen, ger en kontakt och närvaro och skapar en tillhörighet som många önskar sej.

I Sydafrika har teatern haft stort politiskt inflytande, och var en självklar del av anti-Apartheidrörelsen, berättar Napo Masheane², dramatiker, regissör, poet, producent och skådespelare från Johannesburg. Hon nämner ett tydligt exempel. Musikalen "King Kong " som producerades i Sydafrika och gjorde stor succé, började en världsturné 1959. "King Kong " fick flera efterföljare och en del av de svarat skådespelarna valde att hoppa av och stanna i USA och England där de började prata om och informera om vad som hände under Apartheid och de villkor som den svarta befolkningen levde under i Sydafrika. Det resulterade bland annat i att regimen i Sydafrika bestämde att skolorna bara skulle undervisa på afrikaans. Undervisning på engelska förbjöds eftersom informationen som exil-skådespelarna spred var på engelska.

¹ Rodolfo García Vázquez, Zoom talk for SKH 2022

² Napo Masheane, lecture and workshop SKH 2022

Anastasi Plattay³, är en rysk regissör som arbetar med dokumentärteater, samlar och iscensätter berättelser som den ryska regimen inte vill ska berättas. Sedan början av kriget lever hon i exil, men fortsätter sitt arbete. Hon intervjuar människor i Ryssland om frågor och dilemman som regimen vill tysta ner, och gestaltar deras berättelser i de delar av Europa där konsten fortfarande är fri.

Mötet med de här olika scenkonstnärerna har betytt mycket för mej. De har gett mig hopp om teaterns möjlighet att spela en avgörande roll i människors liv, i historien, och övertygat mej om konstens kraft att bidra till förändring. Om teatern förmår spela en relevant roll i samhället, för publiken, blir publikens roll på teatern en självklar del av en dialog, en spegling av våra liv.

Om du kastar en blick i spegeln ser du att jag står bredvid dej och drar lite i dej för att fortsätta. Vem du än är, så är du välkommen. Och även om vi troligtvis är rätt lika där i spegeln, hyllar jag möjligheten att du tagit dej in genom ett fönster, via en hemlig källargång eller nödlandat på taket.

HALL OF MIRRORS

Now we're in a rehearsal room, an oblong and oaky room, empty except for a wall covered in mirrors. Perhaps you quickly adjust your face to the right angle and look in the mirror, fix your hair, raise your eyebrows, lower your chin, or you quickly look away as soon as you meet your gaze.

Who do I play for and who do I make the audience agreement with? Often someone who I guess is quite similar to you. If I may guess, you in turn are quite similar to me; adult, middle class, living in a larger city, interested in the performing arts? There are often people like us in the audience, but not always.

A few years ago, I was playing in a classic industrial town, one whose name is synonymous with a brand of heavy industry. At the first performance of the day, just after lunch, a few classes from a vocational school arrived, all in work clothes.

This won't be easy, I thought, not so used to theatre and probably not so interested. In the role of Gustav Vasa's court marshal and party planner, I met them in the foyer, welcomed them to the 16th century, impressed by their titles and nice trousers, told them that I was new to the job and that it would be a fantastic royal party. They were a bit shy, but happy, and it occurred to me that this might be the last time they would go to the theatre. From pre-school, all the way through primary and secondary school, children and young people in this country take part in culture and theatre, whether they want to or not.

But then, when you start working in the big factory? According to the Swedish Agency for Cultural Analysis (2019) latest report, 3% responded that they went to the theatre at least once

³ Anastasia Patlay, Zoom talk, SKH 20230210

a month, compared to 74% who went to the cinema in the last month. It also shows that most theatre-goers are women, older and middle-income earners.

There in the foyer of the industrial city, I was filled with a self-imposed and somewhat self-absorbed mission to give them a great show, perhaps it would entice them to defy the statistics and keep going to the theatre, or alternatively, the theatre's exit from their lives would be grand. I jumped as high as I could, shining like a summer sun and sending glittery invitation cards out into the bleachers.

According to the same report by the Swedish Agency for Cultural Analysis, since 1989 the proportion of people who have attended the theatre in the last 12 months has fallen from 47% to 39%. Going to the theatre, voluntarily, not as part of compulsory schooling, being interested in theatre, reading about theatre, is something exclusive. So exclusive that it is not unlikely that you and I know each other.

Must it be that theatre is a marginal phenomenon, must this house have such high thresholds that they cannot be climbed without good equipment, training or unbridled enthusiasm? Here on the inside, inside the threshold, there is such power and possibility.

In Ellinor Lidén's dissertation *Children's Theatre as an Event*, she recounts encounters with children in the reference groups linked to her research project on five different performances at the Skärholmen stage of the City Theatre. (Lidén 2022) The children visit the theatre within the framework of school and preschool, rarely in their free time, even though it is cheaper than going to the cinema and the theatre is centrally located.

During a conversation with children in one of the groups, it emerges that some have gone to the theatre on their own initiative and without adults. Stadsteatern Skärholmen has succeeded in lowering the threshold so that the children could get in on their own.

In the centre of São Paulo, on Praça Roosevelt, is the Os Satyros theatre ⁴. When the group's frontmen, Ivam Cabral and Rodolfo Garcia Vasques, arrived in 2009, the area was dangerous, characterised by violence, poverty, crime and prostitution.

Os Satyros chose to relate to and build relationships with those living around Praça Roosevelt, inviting them to participate in the work of the theatre and giving them the opportunity to tell their stories. This resulted in performances that gave vulnerable groups a platform, a voice and a chance to change their lives, but also transformed the area around the theatre. Praça Roosevelt was refurbished and became an attractive area and Os Satyros was able to start a theatre training course. The power of the theatre transformed the geography and culture of the place because, I think, it played a relevant and necessary role.

In another way, the British group Punchdrunk has found a large audience. Since its inception in 2000, it has been a pioneer in immersive theatre. The show *Sleep No More*, which uses elements of Shakespeare's *Macbeth*, premiered in 2003 in London and has since been staged in New York and Shanghai. The audience, following certain instructions, can move freely in the work, which in its dramaturgy and structure has clear similarities to computer games.

The game form makes *Sleep No More* accessible to a generation that may be more familiar with a game dramaturgy and participation based on choice and exploration than a traditional

⁴ Rodolfo García Vázquez, Zoom talk for SKH 2022

theatre visit. At any one time you can only see a small part of what's in the house, many choose to come back to see the ones they missed but may have heard about. A super-fan base was created, who came forty times and were offered special screenings. There was also room for different types of participation, watching from afar, hanging out at the bar or getting involved in the action.

In the work, participants can be challenged by the characters they meet. The scenes are performed by an actor for a participant, allowing for intimacy and at the same time a personalised experience.

I think that the easily accessible form and the absence of the fourth wall provides a contact and presence and creates a sense of belonging that many people desire.

In South Africa, theatre has had great political influence and was an integral part of the anti-Apartheid movement, says Napo Masheane ⁵, a playwright, director, poet, producer and actor from Johannesburg. She cites a clear example. The musical 'King Kong', produced in South Africa and a huge success, began a world tour in 1959. "King Kong" had several sequels and some of the black actors chose to defect and stay in the USA and England where they started to talk about and inform about what happened under Apartheid and the conditions that the black population lived under in South Africa. As a result, the regime in South Africa decided that schools should only teach in Afrikaans. Teaching in English was banned because the information disseminated by the exiled actors was in English.

Anastasi Plattay ⁶, is a Russian director who works in documentary theatre, collecting and staging stories that the Russian regime does not want told. She has been living in exile since the beginning of the war, but continues her work. She interviews people in Russia about issues and dilemmas that the regime wants to silence, and brings their stories to life in those parts of Europe where art is still free.

Meeting these different theatre artists has meant a lot to me. They have given me hope in the potential of theatre to play a crucial role in people's lives, in history, and convinced me of the power of art to contribute to change. If theatre is able to play a relevant role in society, for the audience, the role of the audience in the theatre becomes a natural part of a dialogue, a reflection of our lives.

If you look in the mirror, you'll see that I'm standing next to you, giving you a little tug to continue. Whoever you are, you are welcome. And even though we probably look pretty much the same in the mirror, I welcome the possibility that you got in through a window, through a secret basement passageway or crash-landed on the roof.

⁵ Napo Masheane, lecture and workshop SKH 2022

⁶ Anastasia Patlay, Zoom talk, SKH 20230210